

Lektion 5: Skola, fritid

Här kan du läsa innehållet i filmerna från lektion 5.

Krav i skolan

Alla har vi våra erfarenheter från att ha gått i skolan, men det är lätt att glömma bort hur mycket som krävs av ett barn.

Till exempel så förväntas man sitta still långa stunder i sin bänk och lyssna. Man förväntas arbeta med ämnen som man kanske inte alltid tycker är så intressanta. Man ska också lära sig en mängd olika färdigheter och kunskaper i flera olika ämnen under en dag. Man ska ta ansvar för sitt eget lärande genom läxor till exempel, och det börjar i ganska tidig ålder. Man ska också hantera frustration och misslyckanden som sker under dagen, vilket inte alltid kan vara så lätt att hitta platser eller stunder för det. Man ska samspela och samarbeta med andra barn som har sina styrkor och svårigheter. Och så ska man också kunna skifta aktivitet enligt bestämda tider. Det har vi pratat om tidigare under kursen, att det kan vara svårt för barn med autism att göra förändringar och byta aktivitet.

Vad kan bli svårt

Vi ska nu ge några fler exempel på vad som kan bli svårt i skolan för barn med autism.

Till exempel det här med att förstå instruktioner och framför allt att förstå instruktioner som ges till en hel grupp. Det har vi pratat om förut, att barnet kan ha svårt att ta in vad det är som gäller mig och vad gäller någon annan. Sen kan det också vara så att läraren kanske ger instruktionen som en fråga "Kan ni öppna boken på sidan 53?", då blir det mer en fråga om man kan öppna och inte att man ska göra det.

Det andra är det här med fria arbetsätt eller fria instruktioner. Det är inte tydligt exakt vad man ska göra. Om man till exempel ska göra ett projektarbete, men det är inte så tydligt i vilken ordning man ska göra saker. Där kan det vara svårt för barn med autism att hänga med.

Det kan också vara så att man kanske får en uppgift att skriva en uppsats, men ingen direkt konkret instruktion om hur man ska skriva eller om vilket ämne. Det kan också vara svårt att anpassa hur mycket man skriver till exempel eller om vad.

Be om hjälp är en sådan sak som kan vara svårt. Det hänger ihop med annorlunda kognition, att man har svårt att tänka sig in i vad andra tänker och känner och har för intentioner. Därför kan det också ha svårt att förstå om någon har förmågan att kunna hjälpa en eller om det är rätt tillfälle att be om hjälp. Det kan också vara så att man ber om hjälp för mycket så att man stör i klassen.

Så antingen för mycket eller för lite, att man blir sittande tyst och inte får hjälp alls och kanske inte klarar sig i skolarbetet av den anledningen.

Också det här med att jobba med saker som man inte är intresserad av. Barn med autism kan ha svårt att förstå varför man ska hålla på med ämnen som man inte tycker är intressanta eller få motivation för det.

Rutinbrott är en sak som kan bli svår i skolan. Om det till exempel är vikarie en dag eller att det är friluftsdagar så att det inte följer schemat. Den typen av rutinbrott kan vara svårt att hantera och något som man verkligen behöver jobba med. Att kunna visa tydligt, med bildstöd exempelvis, vad det är för förändringar som ska ske.

Sedan är den fysiska miljön också någonting som kan vara stressande. Till exempel om det är en lampa som är trasig eller ett lysrör som står och blinkar. Eller att det är något ljud ifrån ventilationen eller att det är stökigt i klassrummet, att många pratar samtidigt. Där kan det vara viktigt med placeringen i klassrummet.

Och det här som jag var inne på, med ämnen som man inte är intresserad av. De har svårt att förstå vitsen med att gå i skolan och att känna motivation för det. Där kan man behöva hitta någonting som gör att barnet blir motiverat och tycker det är roligt.

Raster och förflyttningar

Om vi istället går in på det som kan vara svårt i skolan när det gäller raster och förflyttningar. Till exempel när man ska flytta sig från en lektion till en annan, det är då som strukturen försvinner. Den strukturen som finns under lektionen. Så därför kan det vara så att raster, just för barn med autism, inte direkt innebär någon vila för att det blir så stressande med bristen på struktur.

Och det är också det här med att avbryta en aktivitet för att påbörja en annan. Om det till exempel är så att ett barn med autism har ett ämne som de tycker väldigt mycket om och så ska de avbryta det för att gå till ett annat ämne som de inte tycker lika mycket om. Där kan det vara svårt att avbryta.

Bara att veta vad man ska göra på rasten kan vara svårt. Det kan ju vara så att det pågår flera aktiviteter samtidigt och det kan vara ganska ostrukturerat på raster generellt. En hel del oväntade händelser kan också ske på en rast och utan förberedelser kan det bli svårare att hantera.

Sen är det återigen det här med den fysiska miljön som kan vara svårt är även förflyttningar. Det har också att göra med ljud och trängsel. Kanske framför allt att det kan bli trängsel i korridorer och det kan vara höga ljud, att någon skriker på någon annan när det är lite mer ostrukturerat.

Barn med autism kan ha svårt att anpassa sig i samtal och har svårt för det här med sociala koder, vilket kan göra att de ibland blir utsatta för mobbing och också

riskerar att bli utnyttjade av andra i olika situationer att göra saker som de kanske inte vill.

Lagar och regler

Vi kommer berätta lite kortfattat om vilka lagar och styrdokument som styr skolans verksamhet.

Det första styrdokumentet är FN:s standardregler. Det finns 22 standardregler. De beskriver det ansvar världens stater har på alla nivåer för att människor med funktionsnedsättningar ska bli delaktiga i samhällslivet och för att man ska uppnå jämlikhet i levnadsförhållanden. Man ska ges lika möjligheter till utbildning på alla nivåer och också inom alla åldrar. Det här ska vara en integrerad del av undervisningen.

Skollagen, där framkommer det att det ska tas hänsyn till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de kan utvecklas så långt som möjligt. Jag ska berätta lite mer om skollagen strax.

Skolans läroplaner består av fem delar. Det är skolans värdegrund och uppdrag, övergripande mål och riktlinjer för utbildningen, förskoleklassen, fritidshemmet samt kursplaner som kompletteras med kunskapskrav. Det finns totalt åtta läroplaner som rör barn och unga. Det finns läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Det finns också en specifik läroplan för gymnasieutbildningen.

Vill du fördjupa dig mer i det här med läroplaner så kan du läsa mer på Skolverkets hemsida.

Grundläggande anpassningar

För den som har grundläggande svårigheter så kan grundläggande anpassningar behöva göras i skolan. De grundläggande anpassningarna kan generellt handla om att man behöver ett tydligt schema och tydliga instruktioner i skolan.

Det kan också vara att barnet behöver hjälp med planering och struktur vid friare arbetssätt eller aktiviteter. Att förbereda barnet inför nya situationer i skolan är också en viktig grundläggande anpassning.

Att skapa en struktur för informationsöverföring mellan skolan och barnet och familjen är också en viktig anpassning. Det kan handla om informationsöverföring när det gäller till exempel personalbyten, skolutflykter, dagsform och läxor. De här grundläggande anpassningarna behöver också anpassas individuellt. Då är det viktigt att ta hänsyn till barnets dagsform.

Det är också viktigt att anpassa utifrån barnets stresskänslighet och också barnets annorlunda perception. Det är också viktigt att kartlägga vilka styrkor och intressen

barnet har och vad som motiverar barnet. För har vi koll på det här kan vi använda det som ingång i skolan när det kommer till lite svårare uppgifter som är mer utmanande för barnet. Det kan också vara bra för barnet att få göra någonting som barnet är intresserad av eller känner att man är bra på. Det kan skapa ett utrymme för återhämtning under skoldagen för barnet.

Nu har vi varit i det röda förståelsefältet under början av den här lektionen. Nu kommer vi ta det vidare till det lila fältet. Vi kommer prata om förtydligande frågor som kan vara hjälpsamma i skolsituationen för barnet.

Nu kommer vi gå igenom ett antal frågor som är viktiga för alla pedagoger i skolan att kunna svara på om man har ett barn med autism i sin klass. Men de här frågorna är egentligen inte bara hjälpsamma för barn med autism, utan det kan vara hjälpsamt för alla barn i skolan att få svar på de här frågorna.

- Var ska jag vara? Simhallen (exempel).
- Vad ska jag göra? Du ska träna på att simma 200 meter.
- Varför ska jag göra det? Du får se om du uppnår kunskapskraven när det gäller simning.
- Hur ska jag göra det? Det kommer din idrottslärare berätta när du är på plats.
- När ska jag göra det? Det är på måndag klockan tio.
- Med vem ska jag göra det? Det kommer du göra tillsammans med din idrottslärare och de andra eleverna i din klass.
- Hur ber jag om hjälp? Då vänder du dig till din idrottslärare för att få hjälp.
- Hur länge ska jag göra det? Vi kommer vara klara klockan 12.
- Vad ska jag göra sedan? Sen ska du ta bussen tillbaka till skolan tillsammans med din idrottslärare och din klass och då ska ni äta lunch.

Rätt till stöd

Rättigheten till stöd i skolan regleras i Skollagens kapitel 3. Där framkommer det att alla barn ska så långt som möjligt, utifrån sina egna förutsättningar, ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Om man har en funktionsnedsättning och därmed svårt att uppnå de kunskapskrav och de kravnivåer som ställs i skolan så ska stöd sättas in som syftar till att motverka konsekvenserna av funktionsnedsättningen.

En typ av stöd är extra anpassningar. De ska sättas in skyndsamt om man befärraratt eleven inte uppnår de kunskapskrav som ställs i skolan eller om eleven faktiskt inte uppnår kunskapskraven. Det är bra om de extra anpassningarna dokumenteras i barnets individuella utvecklingsplan och att de också utvärderas kontinuerligt. Extra anpassningar sätts oftast in inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Ett annan typ av stöd är det som kallas särskilt stöd. Om det är så att man har testat extra anpassningar och de inte har räckt så ska man skyndsamt utreda behovet av särskilt stöd.

Det kan också vara så att man redan från början vet att eleven kommer att behöva särskilt stöd och även då ska det alltså utredas skyndsamt. Behovet av särskilt stöd ska också utredas om barnet har andra svårigheter, till exempel sociala svårigheter. Särskilt stöd är ofta en insats som sätts in över längre tid och är av mer omfattande karaktär än extra anpassningar.

Exempel på stöd

Nu ska jag gå igenom några exempel på vad som kan vara just extra anpassningar och särskilt stöd.

Om det finns en elev med autism eller någon typ av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning i klassen så är det bra om information och handledning ges till den personal som är berörd.

Det kan till exempel handla om att man behöver generell kunskap om autism, men också mer specifik kunskap runt det specifika barnet. Det kan också vara bra med ett nätverk för samverkan om barnet har resurser från flera olika instanser samtidigt. Då kan till exempel en SIP behöva upprättas, det som alltså heter samordnad individuell plan. Individuella anpassningar behöver göras och där finns det egentligen inga gränser för vad som kan vara individuella anpassningar, utan där måste man verkligen se utifrån barnets behov. Men exempel kan vara att man till exempel får sitta längre fram i klassrummet, att man kanske får hjälp med att anteckna. Man kanske behöver flera uppsättningar av samma skolböcker.

Det finns som sagt inga gränser för vad det här kan vara. Man kan behöva olika typer av pedagogiska hjälpmedel. Det kan handla om både tidshjälpmedel men också olika typer av kognitivt stöd. Utökade personalresurser kan handla om att man får tillgång till en elevassistent eller om man går på gymnasiet kan man få något som heter utökat mentorskap.

Eller så kan det vara så att man behöver samtalskontakt med en skolkurator. Vissa elever kan behöva anpassad studiegång under en längre period eller under en kortare tid. Det kan handla om att man får komma senare på morgonen eller kanske gå tidigare på eftermiddagen, eller att man helt enkelt inte går till skolan alls vissa dagar.

Vissa elever kan få tillgång till delvis enskild undervisning och då handlar det ofta om enskild undervisning i specifika ämnen. Vissa elever som har rätt till särskilt stöd kan få det här stödet i en så kallad särskild undervisningsgrupp.

Alla elever behöver ges både tid och plats för återhämtning under skoldagen.

Åtgärdsprogram

Om man har kommit fram till att en elev behöver särskilt stöd så krävs det mer omfattande dokumentation och då ska man upprätta det som kallas ett åtgärdsprogram.

I det här åtgärdsprogrammet ska framgå vilka behov som eleven har och hur de behoven också ska tillgodoses. Det ska också framkomma hur åtgärdsprogrammet ska följas upp och hur det ska utvärderas. Här är det viktigt att ta reda på vem det är som ansvarar för den här utvärderingen och uppföljningen av åtgärdsprogrammet. Både eleven och ni föräldrar ska ges möjlighet att delta i utformningen av programmet. Det är viktigt att själva programmet är konkret och tydligt och att man ges möjlighet att ställa frågor kring åtgärdsprogrammet.

Upprättandet av det här programmet beslutas av rektorn. Åtgärdsprogrammet kan förutom uppnående av kunskapskraven även handla om till exempel att uppnå sociala mål och motverka hög skolfrånvaro.

Alla elever i grundskolan har skolplikt och det kan ses som både en rättighet och en skyldighet. Skolans skyldighet handlar om att anpassa undervisningen så att eleven kan ta till sig den.

Elevhälsan

Elevhälsans insatser regleras också i Skollagen. Elevhälsan ansvarar för alla insatser som bidrar till att elevernas lärande, utveckling och hälsa främjas. Skolan ska ha tillgång till både skolsköterska, kurator, skolläkare, psykolog och specialpedagog eller eventuellt speciallärare.

Det betyder inte att alla måste finnas på plats, men att skolan ska ha tillgång till dessa professioner.

Det är rektorn som är ytterst ansvarig för elevhälsan. Elevhälsan kan remittera vidare till andra vårdinstanser för till exempel utredning eller behandling.

Gymnasieskolan

I gymnasiet är det naturligt att lämna allt större utrymme till ungdomen att själv ta ansvar för sin skolgång. Men samtidigt så vet vi att det bästa för en fungerande skolgång är en fortsatt tät samverkan mellan skolan och hemmet, alltså föräldrarna. Det som är bra om man ska anpassa skolgången är att utgå ifrån elevens schema så man vet när kan det fungera att lägga in pauser eller återhämtningslektioner.

Vissa lektioner kanske man kan hoppa över. Vilka lektioner ska man fokusera på? Om din ungdom inte har betyg i grundskolans alla ämnen så finns det möjlighet att anpassa gymnasieprogrammet till ett individuellt program.

Du kan gå in på gymnasieguiden.se

Men det handlar om hur många betyg som saknas och motivationen hos ungdomen. Det finns också flera folkhögskolor och kombinerade gymnasieskolor och boenden som är särskilt anpassade för gruppen barn med autism.

Då kan du googla folkhögskola och autism.

Om det inte fungerar

Samarbete mellan hem och skola är en förutsättning för att barnets skolgång ska fungera så försök och få till en regelbunden informationsöverföring så tidigt som det bara går och innan det har uppstått problem.

Om skolgången ändå inte fungerar så ska du i första hand ta kontakt med rektor eller mentor. Be att få all information skriftligt. Om du vill lämna in klagomål eller göra en anmälan så ska det också göras skriftligt.

Steg två om ni inte är nöjda med skolans svar är att kontakta skolans huvudman. Det är antingen kommunen eller styrelsen om det är en friskola. Då ska du också be att få svar skriftligt.

Det tredje steget om ni upplever att ert barn inte får det stöd som barnet har rätt till, eller om ni inte är nöjda med till exempel ett åtgärdsprogram eller beslut om särskilt stöd, så kan ni som sista instans överklaga det till Skolinspektionen eller Skolväsendets överklagandenämnd.

Skolväsendets överklagandenämnd behandlar framförallt åtgärdsprogram eller beslut om särskilt stöd och åtgärdsplaceringar.

Skolverket har en upplysningstjänst om de här frågorna som har telefonnummer 08-527 332 000.

Om fritid

Att få ha en meningsfull fritid är viktigt för de flesta av oss. Fritiden ska ge oss utrymme för vila och återhämtning, men förhoppningsvis ska vi också få ha lite roligt på fritiden.

Det är bra om barnet själv får välja vad man vill göra på sin fritid och att barnet också får möjlighet att utvecklas och växa och få bygga sitt självförtroende.

Men det finns saker som kan förhindra det här med en meningsfull fritid. Det kan vara till exempel det här med begränsade intressen. Det kan ju handla om ett specialintresse, till exempel, som blir begränsande. Här kan man fundera lite över hur man ska förhålla sig till det här.

Kanske kan barnet få möjlighet att vidareutveckla sitt begränsade intresse på fritiden.

En sådan sak kan ju vara det här med skärmen. Men här är det också viktigt att tänka på att skärmen ofta erbjuder både vila och återhämtning och också en möjlighet för personer med autism att skapa sociala kontakter. Men att också söka kunskap, till exempel kanske kring det specialintresse man har. Det har visat sig i forskning att personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar löper en större risk än andra att fara illa just på internet, så det kan vara viktigt att vara uppmärksam på hur det fungerar på nätet för erat barn. Man kan läsa mer om det på www.natkoll.nu.

En annan sak som kan förhindra en meningsfull fritid kan vara det här som vi har varit inne på tidigare, att man kan ha ett motstånd mot nya saker. Det behöver ju inte handla om att man inte är intresserad av nya saker, utan det kan ju vara att man kanske inte är motiverad, men att man också känner sig mer trygg med det man har gjort tidigare. Det kan ju också vara så att man helt enkelt inte vill eller inte orkar prova nya saker.

Personer med autism har också ett extra stort återhämtningsbehov, så ta också hänsyn till det när du funderar på det här med fritiden. Kanske behöver barnet faktiskt vila mer än andra på sin fritid. Man kan också fundera över vad är det som ger och tar energi för ditt barn och kanske också vad som ger och tar energi för er som familj.